

ממנו דברים אסור ליתן במחכין פתיון לגנב ועי"ז יוכל לתפוס, כי הרי גורם לו מכשול לאיסור גניבה ועובר בלפני עור, וגם אם יפקיר לפתיון לא מהני שהרי הפועל עובר באיסור דמחכין לבשר חזיר, וכן כתב בשו"ת שרידי אש ח"צ סימן נ"ו בהוצאה החדשה], ולפמשינ"ת יש לדון בזה שהרי הגנב עושה כן מדעתו ורצונו, ואין כאן משום נחיתת מכשול, ומשום מסייע לעצירה ג"כ ל"ש בכגון דא וכמשינ"ת, ובחפץ חיים בהלכות לה"ר כלל ד' סעיף י"א כתב דבאופן שצריך לבשר אודות חזירו לצורך שידוך או שותפות דאז מותר לו לשאול עליו הגם שיתכן שיספרו בגנותו, שהרי עושה כן

מאמר

המאמר

לצורך, מ"מ צריך להקדים ולומר לזה ששאלו שעושה כן לצורך, שהרי אם ישאלהו בסתם נמצא דהמספר מחכין לאיסור דלה"ר והרי זה דומה למחכין לבשר חזיר ומזהרין בזה משום לפני עור וכדברי החוס' הקידושין לב"א, עי"ש בצאר מים חיים אות מ"ו, ולפמשינ"ת יתכן דהיינו דוקא כאשר המספר מנד עצמו אינו רוצה לעבור בלה"ר, אלא דכיון דשואלים אותו אודות פלוני זה הוא הגורם שיספר עליו לה"ר לענות על מה ששאלהו, וממצא דהשואל הוא הגורם לפניו למכשול דאשמה וחטא. [ויעוין בהשמטות שנדפסו לאחר סימן פ"ב מה שנכתב עוד בהאי עניינא].

סימן כג

בביאור הגמרא [בגיטין נו,א] במעשה דבר קמצא "יאמרו בעלי מומין קריבין למזבח"

מאמר

א) יעוין בסוגיא בגיטין נו,א במעשה דבר קמצא דהטיל מוס בקרבן, וסבור רבנן להקריב לקרבן משום שלום מלכות, ואמר להו רבי זכריה בן אבקהלם יאמרו בעלי מומין קריבין למזבח, סבור למקטילה דלא ליזיל ולימא, אמר להו רבי זכריה יאמרו מטיל מוס בקדשים יהרג, יעו"ש, והנה מדסבור רבנן לקרוביה לבעל מוס, ע"כ דהיה בזה משום פקו"נ דדומה לאסור הקרבה דבעל מוס, וא"כ מהו שהשיב רבי זכריה יאמרו בעלי מומין קריבין למזבח, ואיזה טעם יש בזה לאיסור בעל מוס דאורייתא נדחה משום פקו"נ, וחשש ד"יאמרו" לא ידחה פקו"נ, ואם רבי זכריה נקט שאין במצב שכאן פקו"נ, א"כ מ"ט קאמר משום ד"יאמרו", לימא שאין כאן פקו"נ וממילא אסור להקריב בעל מוס למזבח שלא במקום פקו"נ, וכבר תמה בזה בקובץ הערות סימן מ"ט אות ז', ותיירך דבכל היתר דפקו"נ הרי שריא רחמנא ואין בזה איסור כלל, אבל מה שילמדו דמותר להקריב בע"מ למזבח, וממצא שיעברו על האסור במקום שלא יהיה ההיתר דפקו"נ, וזכה"ג ליכא היתר דפקו"נ. ושם בקוה"ע הביא דהקשו לו על יסוד זה, דמ"מ גם האסור הזה מה שיאמרו דבעלי מומין קריבין למזבח, היינו שיש עלינו אזהרה דלפני עור שלא לגרום שיעברו אחרים באיסור, והאי לאו דלפני עור צריך להיות נדחה מפני פקו"נ, דאם יאנסוהו להושיט כוס יין לנזיר והנזיר מויד, ג"כ ראוי להיות מותר משום פקו"נ, דנהי דהנזיר עובר באסור דהוא מויד ול"ה אנוס, מ"מ המושיט רק עובר משום לפני עור, ושרי במקום פקו"נ. [ויעוין בשו"ע יו"ד סימן ק"ס סעיף כ"ב דמותר ללוות בריבית מפני פקו"נ, והקשה שם הט"ז דפשיטא ומאי חידוש יש בזה, - אכן הרי התם המלוה הוא רשע שלוקח ריבית וכדלהרי"ך שם הט"ו, וא"כ זה גופא החידוש דהגם דע"י הפקו"נ יתעבד איסורא אלא המלוה מ"מ שרי, ואינו דומה לשאר

כל פקו"נ דלא יתעבד איסורא כלל, וכדחזינן בקובץ הערות דמסבירא היה מקום לומר דבכגון דא ליכא להיתרא דפקו"נ, ודו"ק].

ב) והנה הגם דבקובץ הערות שדי נרגא בדבריו, מ"מ יש לחזור ולהעמיד דיעוין בשו"ת החתם סופר אבהע"ז ח"ב סימן פ"ב דנשאל באשה הזקוקה ליבם קטן ואמרו הרופאים שאם תתעגן עד אשר יגדל תיפול לחולי ותסתכן, האם מותר להחיר כאן לאיסור יבמה לשוק, והשיב החתם סופר דאפילו אם נאמר דכגון דא חשיבא כפקו"נ מ"מ א"א להחירה, שהרי הבעל והיא עוברים על כל בעילה ובעילה, ומי יכול לשער איזה בעילה היא לצורך פקו"נ, עי"ש, וחזינן בדבריו דהגם דאיכא קמן פקו"נ מ"מ כל שעי"ז יהיו עוברים גם דללא הוה פקו"נ שוב א"א להחיר כלל, ומצינו עוד כיוצא"ו בנמוקי יוסף בב"ק (בדף מא, א) מדפי הרי"ף (ף) "שלא יבוא להמשך ולהכשל בעצירה", עי"ש, ולפ"י י"ל דכן הוא גם הנידון במעשה דבר קמצא דכיון דיבואו להקריב בע"מ למזבח גם במקום דל"ה פקו"נ, ליכא להיתרא דפקו"נ, ולא דמי למושיט כוס יין לנזיר או ללוות בריבית, דהתם הנזיר והמלוה הם רשעים שרונים לעשות איסורא, ואין ההיתר דפקו"נ גורם לאיסור אלא מסובב בעלמא שע"ז יש להם האפשרות לחטוא, ובזה שפיר שרינן דאיסורא דלפני"ע נדחה בפקו"נ, אבל אם "ההיתר" דפקו"נ הוא הוא הגורם לעצירה בכגון דא לא התירה תורה, וכדאסברה בקובץ הערות, והנן.

ג) ובקובה"ע שם זיין לשמ"ק בב"ק פ. ב'הא דאמרין בצרייתא דמעשה בחסיד אחד שהיה גונח מליצו ושאלו לרופאים ואמרו שאין לו תקנה עד שיינק חלב רוחם בכל שחרית, והביאו לו עו וקשרו בכרעי המטה, ולא רצו רבנן

יכול לשלם, אבל אם יודע שלא יהא יכול לשלם מיתסר, ולזה נכתבין המאירי דע"י שהחסיד הניח לזהמה דקה נציתו יש כאן חשש שיכול הדבר לצוא לידי פסידת אחרים ולכן ראוי להחמיר בדבר גם באופן שהוא פקו"נ, ולפ"ז יש לפרש כן גם לקוגי"א דבר קמלא דכש דמשום חשש פסידת אחרים ראוי להחמיר בפקו"נ, ה"נ בחשש דיאמרו בע"מ קריבין למזבח, ויגרום דיקריבו בע"מ למזבח, ראוי להחמיר בפקו"נ, דגם גרימת שיקריבו בע"מ למזבח הוא פסידת אחרים, וכבר כתבו באחרונים דלהכשיל חזירו באסור דעובר משום לפני עור לא תתן מכשול, הגדר בזה דכמו דמכשול דאבן הוא מכשול, ה"נ מכשול דאסור הוא מכשול, דבשניהם גורם נזק ומכשיל חזירו.

(ה) ויעריך בספר שער המשפט בהלכות ריבית סוף סימן ק"ס שפירץ לקושית הט"ז (שהבאנו לעיל אות א') דחידוש גדול איכא דמותר ללוות בריבית משום פקו"נ, שהרי גדול המחמיר יותר מן ההורגו, ונמצא דכדי להליל לעצמו אלו גורמים הפסד עצום ורב למלוה, והיה מקום לומר דליתסר, ואין אדם יכול להליל עצמו ע"י שגורם יסורים לחזירו, נובמנחט שלמה ח"א סימן ז' עמוד נ"ד הוסיף עוד דגם גורמים למלוה קינור ימים דהמלוה בריבית לא יחלה ימיו], אמנם הסם מ"מ שריא כי המלוה גורם הנזק לעצמו שהרי הוא מצווה ועומד להלוות שלא בריבית, ולכן אין מתחשבים בצער וההפסד שיהא למלוה, דאיהו דאזיק אנפשיה, אבל בנידון דבר קמלא שאנו גורמים לאנשים שיטעו ויקריבו בע"מ לגביה מזבח בזה י"ל דמיתסר הגם דהוא פקו"נ, ויעוין לעיל בסימן כ"ב אות י"א שהבאנו לרבותינו דגם לענין לאו דלפני עור חלוקים טובא אם מכשיל חזירו בשוגג או במזיד], אמנם יש לטעון דסו"ס הרי ודאי דכל ישראל היו רוצים שיקריבו לבע"מ ולא יבואו לכלל סכנה דמלכות, וא"כ אין מקום לדון כאן משום פסידת אחרים, שהרי האחרים גופייהו הוה ניחא ליה בהכי, ודו"ק.

לצקרו כיון שעבר החסיד על תקנתא דרבנן שאין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל משום שמזקת בשדות אחרים, וישבו ובדקו ולא מצאו לחסיד שום עון חוץ מדבר זה שקשר העו למטתו, עיי"ש, ותמוה שהרי פקו"נ דוחה לכל התורה וכ"ש לתקנתא דרבנן, ועמד בזה שם המאירי וכחז בזה הלשון "מהאי עובדא דחסיד שמעינן דאע"פ שבמקום פקו"נ הותרו איסורין להתרפאות בהן, דבר שנאסר מכת תקנה וחשש פסידת אחרים, ראוי להחמיר בו ביותר", עכ"ל, והנה דברי המאירי סתומין, ואפשר דכוונתו דהאיסור דלגדל בהמה דקה בארץ ישראל קל בעיני העם כיון דהוה רק תקנה דרבנן, ועוד דהוא משום פסידת אחרים אשר בזה הפירצה רבה, וכידוע דאנשים באים לשאול ומחמירים על עצמם בעניי איסור והיתר, ולא בעניי ממון שצין אדם לחזירו], ולכן ראוי להחמיר בזה גם בפקו"נ כי עיי"ז יבואו לזלזל ולהקל בהאי תקנתא גם במקום דל"ה פקו"נ, וזה שצין בקו"ה"ע להאי שמ"ק דכמו"כ בסוגיין בגיטין חשש רבי זכריה שייקל בעיני העם איסורא דבעל מוס, ולכן ראוי להחמיר גם בפקו"נ, וזה כמשנ"ח לעיל בחסם סופר דבמקום שע"י היתרא דפקו"נ יבואו לעבור גם בדל"ה פקו"נ, לא שרינן כלל אף משום פקו"נ, - אכן שוב התבוננתי דאין הכרח בדברי החסם סופר להאי חידושא, אלא כוונתו דכיון שעל כל בעילה ובעילה אח"כ עוברים באיסור דהא ל"ה פקו"נ, א"כ בזה בודאי דעלינו להתיר רק באופן היותר קל ומיבעל האי אימתא לעכו"ם שלא בדרך חמנות, ואח"כ הוסיף עוד החסם סופר דבעלמא נמי צעין הקל קל תחילה, וכמו"כ בנידון דהנמוק"י שאני חסם דחיישינן שיבואו להכשל בגופן של עריות אשר בזה ליכא היתרא דפקו"נ.

(ד) ולחלץ בסימן ל"ד אות ד' נחפרש לדברי המאירי באופן אחרינא דבסוגיין דהכונס דף ס"ב נסחפק דוד המלך אם מותר לאדם להליל עצמו בממון חזירו, ופשטו ליה דשריא, ויש מראבנותא דנקטו דהיינו רק במקום דעושה ע"מ לשלם וגם

* * *

רחוקים הרבה מפקות נפש אין דנים כפקות נפש, ותלוי כפי מידת הצטחון והמחמיר בכלן אין מוחין בידו, אלא לענין הוראה לרבים יש להורות בזה כדין פקו"נ, אך לכבות הנר בבית האפל יש להחמיר שזה בכלל דברים רחוקים הרבה מפיקות נפש, ואין כאן גורם בטוח לפקות נפש במצב הנוכחי, דיש כאן יותר מחלאת מי ימר" עכ"ל החזו"א, עוד כתוב שם במכתב נוסף: "בכלל צריך זהירות יתירה בהיתר פקו"נ בדברים שאין הפקו"נ לפנינו אלא בעתיד, וצריך לשקול במאזני נדק", ויעוין עוד בחזו"א באהלות סימן כ"ב אות ל"ב לענין לנחם מה לצורך רפואת החי, שאין להתחשב בעתידות רחוקות, עיי"ש, וכדברים אלו כתב גם בשו"ת בנין ציון סימן קל"ג דהגם דלא הלכו בפקו"נ אחר הרוב

(ו) ובביאור הסוגיא דבר קמלא נראה לומר, דכחז המג"א בסימן תרנ"ו אות ח' "משמע קלת בגיטין במעשה דבר קמלא שיותר לעבור בל"ת משום אימת מלכות", ובפשטו היינו משום סכנה דפקו"נ וכדכחז שם בפמ"ג, [דמשום אימת מלכות לחודא בלא ענין דפקו"נ מהיכי תיתי שיותר לעבור בל"ת], אמנם א"כ צ"ע מה חידוש יש בזה והרי הלכה ידועה דספק קל דפקו"נ דוחה לכל התורה, אכן בתשובות וכתבים ממרן החזו"א ו"ל בסימן מ"ח נמצא כתוב בזה הלשון "ההודעה לציבור למהר למקלט יש לחשוב להלל נפשות, אך יש ליזהר ממלאכה דאורייתא בכל מאי דאפשר, כיון שאין כאן סוף סוף שאילת נפשות לפנינו, ואף שאין הולכים בפקו"נ אחר הרוב, מ"מ בדברים

היינו בסכנה דעכשו ולא בספק דעתיד, וכדחזין דיורדים לים והולכים למדבר הגם שיש בזה סכנה, אלא דכיון דהוה רק מיעוט דסכנה שחלי צעמיד אזלין בפקו"נ אחר הרוב.

(ז) ומעתה נראה דצמעה דבר קמאל היה מקום לדון דמשום שלום מלכות לא חשיבא כפקו"נ, דהא בודאי דבר קמאל לא סיפר לרבנן דאמר לקיסר דמרדו בו, דלמה יגלה קלוגו צריס ויסחכן שיהרגוהו משום רודף, ועוד שהרי רצה שלא יחשבו שיש כאן סכנה ולא יקריבו לקרבן, וזהו דסברו רבנן למיקטליה היינו דזה ידעו שהוא לא מאינשי דמעלי ומסתובב צבית המלוכה ויאמר לקיסר שלא הקריבו לקרבן, ועלול לגרום צמעשי צרות לרבים ולכן מותר להורגו, ויעוין בשו"ע חו"מ שפ"ח סעיף י"ב דכל המוסר הציבור ומנערין דינו כמוסר, ואף אם יחזור בר קמאל ויאמר לקיסר דלא הקריבו לקרבן ששלח מסתבר שהקיסר יברר קודם אם הדבר נכון או עלילת שוא, וישאל לרבנן מ"ט עשו כן, ויכולו להסביר לקיסר שאין בזה מרד דיהודאי אלא שאסרה תורה להקריב מוס זה, ובלא"ה הרי יתכן שהקיסר רק יתרה בהם שלא ימרדו בו או יטיל עליהם קנס וכופר, וזה באמת היה דבר רחוק שבעלילה של אדם אחד יחריב הציב, וזה שהורך המג"א להוכיח מהסוגיא דבר קמאל דכיון דאמרין בגמ' דענוותנותו של רבי זכריה החריבה את ביתו, משמע שנהג שלא כדיון והיה בזה משום פקו"נ, ומכאן למדנו דאמת מלכות לא חשיבא כספק רחוק דעמידות, אלא הוה בכלל היתרא דפקו"נ, [ובאופן זה יתבאר גם לדברי הסוגיא בצרכות לב, דאם מותר לפסוק בצפילה למלך עכו"ם דשואל בשלמו, וקאמר רב יוסף דלמלכי עכו"ם פוסק ופירש"י שלא יהרגנו, וקשה דא"כ ודאי דפקו"נ דוחה לכל התורה, אכן גם התם היה מקום לדון דחשיבא כד רחוק שיהרגנו המלך על דבר זה לחודא שלא השיב בשלמו, שו"ר מש"כ בזה הע"ז ר"ש סימן ס"ו, והן הן הדברים].

(ח) ובזה יבואר לן לטענה דרבי זכריה דיאמרו בע"מ קריבין לגבי מזבח, ולכאורה מהיכי תיחי דיאמרו כן והרי הלכה בכל מקום דפקו"נ דוחה לכל התורה ולא חיישין ליאמרו, אכן שאני הכא שבאמת משום שלום מלכות אינו כשאר פקו"נ, אלא הדבר קצת רחוק וספק דעמידות, וא"כ חשש רבי זכריה שיאמרו דמשום פחד ומורא מקריבים בע"מ לגביה מזבח, ויחשבו שבע"מ הוא איסור קל ונדחה במקום הצורך, כנלענ"ד נכון.

[ולהלן בסוף סימן נ"ו נתבאר לדברי המג"א והסוגיא בגיטין באופן אחר].

(ט) ולפ"ז יש גם להשיב על הקושיא דלעיל מאי אכפת לן דיאמרו, והרי כיון דשלום מלכות חשיבא פקו"נ ולכן סברו רבנן להקריב לצעל מוס, גם אם "יאמרו" מה צדק, וסו"ס הרי פקו"נ דוחה לכל התורה, דהנה צמכתא החזו"א בספר משובות וכתבים שהבאנו לעיל הוסיף עוד בזה הלשון "בכלל צריך זהירות יתירה בהיתר פקו"נ, ואם באנו להפריז על המידה יפתחו כל החנויות בשבת צטענת הפסד כל הפרנסה ויבואו לפקו"נ, ובכלל אם הנדון לציטול השבת הוה כחילול השם, ובחילול השם יש דין יהרג וא"ל יעבור, וגם זה צריך שיקול הדעת", - ונראה דזה היה טענת רבי זכריה שהציבור לא יוכל להבין שהקרבנו בע"מ משום פקו"נ, אלא רק מפחד ומורא של צדק ודם [וכדנתבאר לעיל טעמא דמילתא], ולכן יאמרו הנה המירו פרושים להקריב בע"מ למזבח, ויש בזה ענין של חלול ה', ובחלול ה' הדין יהרג וא"ל יעבור וכדברי החזו"א, [וזהו דאמרין בגמ' שעשה רבי זכריה שלא כדיון היינו משום שלא היה כ"כ צריך לחשוש מהאי יאמרו, ולא מוכרח שהיה יוצא עי"ז חלול ה'].⁽³⁷⁾

(י) אמנם יש להעיר על האמור מהא דאמרין בסנהדרין כו,א שהמירו לחרוש ולרוע בשביעית משום ארנונה, ופירשו שם בחוס' דאלא גם למ"ד דשביעית בזה"ז דאורייתא משום פקו"נ שיהיו מתים בחפיסה, [ועיון בשו"מ מהרי"ל דיקקין בקונטרס אחרון סימן ה' אות ל"ד שהמירו גם לעשירים משום כיסופא דעניים], הרי דמשום חשש דפקו"נ עקרו לגמרי להלכה דחרישה חריעה בשביעית, אכן הרי כבר כתב החזו"א "ודבר זה צריך שיקול הדעת", והיינו אם יתהווה חלול ה', וכנראה שבענין שביעית הכריעו חז"ל שאין חשש דעקירת ההלכה, כי הדבר יתפרסם שעושין כן רק משום ארנונה דהמלך, ולא יהא צדק חלול השם, - ולפמשנ"מ להלן בסוף סימן כ"ז דמשום ארנונה עקרו חז"ל לאיסורא דחרישה חריעה בשביעית, [שיכולים לעקור ב"ד מצוה מה"מ במקום שראו צורך לכך אפילו בקום עשה, ועשו כן משום חשש דפקו"נ שימותו בחפיסה] מו ל"ק מהתם על דברי החזו"א, והבן.

(יא) עוד יש להוסיף בביאור הטענה "דיאמרו", דהחזו"א שם צמכתא קבע לנו כללים בהלכות החמורות דפקו"נ

(37) ובספר פאר הדור על החזו"א חלק ג' עמוד קפ"ו הובא שנשאל החזו"א עד היכן הגבול של פקו"נ, והשיב: "כשגבולות פיקוח נפש מתרחבים ונוגעים למצב של עקירת הלכה לגמרי, הדבר נוגע ומגיע לחילול השם, ואז אנו אומרים שחילול השם דוחה פיקוח נפש, ולכן לא המירו החתם סופר והגודע ביהודה לנחם מח לצורך הצלת חולה, אלא אם כן החולה מסוכן מומן ועומד באותה שעה, ואף על פי שניתוחי מתים נוגעים בסופו של דבר לפיקוח נפש, אלא כאמור שאם כן יעקר הענין כולו, ובה יש כבר חילול השם. והדבר מסור לידי חכמי הדור שהם יכולים להכריע בדבר מתוך טביעת עין, והם שצריכים לדון בכל מקרה, לפי המצב ולפי השעה" - והן הן הדברים בסוגיית בר קמאל שחשש רבי זכריה שאם יקריבו בעלי מומין חיעקר פרשת מומין, ובכגון דא מיתער גם במקום שהוא פקו"נ, וכמשנ"מ.

חרדת גדר איסור הקרבת צעל מומין, ולהתנהג במידת הבטחון בהי"ת, והגמ' קאמרה שנהג שלא כדין כי היה תלוי בדבר זה חורבן הבית וגלות כל ישראל מארצו, ונעיקר חידוש החזו"א שיש מקומות דהיתר דפקו"נ תלוי באומץ הלב, כתב כיוצא"ו גם באגר"מ או"ח ח"א סימן קכ"ו, והארכנו במלתא דא לעיל בסימן ג'.

(יב) ובאופן אחר שמעתי מכב' אלמו"ר שליט"א לנאר לטענת רבי זכריה "דיאמרו", דהנה הגם דפקו"נ דוחה לכל החורה מ"מ היינו רק באופן שהחורה תהא קיימת כלורחה ועוברים עליה לזורך פקו"נ, אבל לשנות לחורה מיתסר גם משום פקו"נ, דשני החורה ח"ו הוא חורבן הדת וכפירה בי"ג העיקרים, ודבר זה מוטל על הסנהדרין עיני העם לבחון בכל הנהגה והוראה שלא יהא עי"ו טעות ומכשול להמון העם שחשונה ההלכה האמיתית, וזה שחשש רבי זכריה שיאמרו דבעלי מומין קריבין למזבח, ועל שני החורה חייבים ליהרג ולא לעבור, ויעוין בסימן הבא שהבאנו דברים כיוצא"ו מהריטב"א הרדב"ו והיש"ש, דגם במקום פקו"נ אסור לשנות דין מדיני החורה. [אמנם אין דבריהם דומים ממש לנידון דין, והוא רק "סמך" לדבר, והבן]. - ובספר חסידים אות מתקנ"ה כתב דהא דכן צבא מסר נפשו למיתה וסמך לחמישה זקנים (עיין בסנהדרין יג, ב) היינו משום שאלמלא כן נשחטו דיני קנסות בישראל, - ומשמע דכדי שלא יחבטל דין בחורה ראוי למסור נפשו, וי"ל דלזה חשש רבי זכריה ולכן לא החיר להקריב לבע"מ הגם שהיה בזה פקו"נ. [ועיין בחשובות הגר"ח"ק שליט"א אות ל"ח והן הן הדברים].

שיש בזה מדריגות לפי ערך האנשים, וכתב "דבריהם רחוקים הרבה מפקו"נ אין דנים כפקו"נ ותלוי כפי מידת הבטחון, והמחמיר ככאן אין מוחין בידו", ויהיינו דבריהם רחוקים "הרבה" אבל עדיין הוא בכלל פקו"נ להמון העם כמבואר שם בחזו"א, אבל יש דברים שרחוקים טובא וחשש רחוק מאד דל"ה בכלל פקו"נ וכדכתב החזו"א בהמשך דבריו, ובאהלות סימן כ"ב אות ל"ב, וכן כתב שם החזו"א לענין מאכל חינוקות בשבת "יש לחשבו לספק סכנה, ומי שמיקל בדבר אין מוזהרין אותו, ומי שבוטח בה' אין מוזהרין אותו", ובהערות החזו"א מכת"י הוסף "וא"א לקבוע בענינים אלו לא גיל ולא שאר דברים קבועים, אלא הלב יודע כפי אומץ הרגשותו לבריאותו בנו, ואומץ חרדת גדר שמירת שבת, ופעמים נשחנה הדין לפי חזק בטחונו בהי"ת", והנה במקום דהיה פקו"נ ממש בודאי שבוה ל"ש מידת הבטחון והשואל הרי זה כשופך דמים ואין סומכין על הנס, ורק במקום דהיה חשש רחוק דפקו"נ בזה כתב החזו"א שפעמים הדבר תלוי "באומץ חרדת גדר שמירת שבת", - והמורס בזה שיש לנו ג' מידות בהיתר דפקו"נ, במקום דהיה חשש סכנה אסור לשום אדם להחמיר בזה, וכל המחמיר הרי זה כשופך דמים, ובמקום דהיה רק דר חזק דסכנה הדבר מותר להמון העם, אבל מי שבוטח בה' אין מוזהרין אותו, והדבר תלוי באומץ ליבו וחרדתו לשמירת החורה, ויש מידה שלישית בדבר שהוא הסתעפות רחוקה טובא דסכנה עמידית דזה ל"ה בכלל פקו"נ לשום אדם, - ובמעשה דבר קמנא היה כמידה האמצעית שהוא דר חזק דפקו"נ, ולכן הוזכר המג"א ללמוד מהבא דאימת מלכות חשיבא כפקו"נ, וכיון דרבי זכריה חשש דיאמרו בע"מ קריבים למזבח, ראה לנהוג באומץ

***

ה', ויהיבא לדבריו בספר תורת היולדת פרק כ"ג, ולענ"ד דבריו חמושים מכמה טעמי, חדא דשם בגמ' מקשינן עוד היאך קעבר ר' יוחנן על שבעתו, ומאי קשיא דהרי היה מותר לעבור על השבעה משום פקו"נ, עוד יש להקשות לאידך גיסא דאם בפרסום האי רפואה יש בזה לזורך דפקו"נ, א"כ מעיקרא לא חיילא כלל שבעתו דר' יוחנן שלא יגלה, דהיה כנשבע לעבור על ד"ת, ור' יוחנן שנשבע כן הגם דהיה שבעה שוא היינו משום פקו"נ ידידיה, דאל"ה לא היה יכול להתרפאות, ומאי מקשינן בגמ' על ר' יוחנן "והא אישבעה לה" (38) ובלא"ה לענ"ד נראה דתמוה לומר דמשום חלול ה' דקמיה חד נכרית יהא חייב אדם

(יג) הבאנו לעיל באות ט' לדברי החזו"א דהגם דפקו"נ דוחה לכל החורה, מ"מ במקום שעי"ו יהא מצב של חלול ה' בזה ליכא להיתרא דפקו"נ, - והנה חידוש זה כתב גם בספר נחל אשכול הלכות מילה אות ט' והוכיח כן מסוגיא דיומא פד"א במעשה דר' יוחנן שנשבע לנכרית שלא יגלה לאחרים רפואה שעשה לו [למחלה שיש בה סכנת נפשות], והלך אח"כ ר' יוחנן ולימד לרפואה בני מדרשא, ואסברה הגמ' שלא היתה בזה שבעה ממש, ומקשה הגמ' דסו"ס היה בזה חלול ה' שהרי הנכרית חשבה שנשבע לה, עיי"ש בסוגיא, ומוכח בזה דהגם דברפואה זאת יש משום פקו"נ מ"מ הוה מיתסר לגלותה אם יש בזה חלול

(38) ויעוין בעמוד רס"ז מש"כ בזה הגר"י זילברשטיין שליט"א, וטובא יש לדון בדבריו, ואכמ"ל, ולענ"ד פשטא דסוגיא הוא דלאמרן בסמוך, - והלום ראיתי בחבורת מוריה אלול תשנ"ח עמוד ס"ט בשם מרן הגר"ש אלישיב שליט"א דבר עמד בקושיא מאי מקשינן על ר' יוחנן והא אישבעה לה שלא יגלה הרפואה והרי הוה כנשבע לעבור על דברי חורה שאין שבעתו חלה, ומירך דקודם שידע ר' יוחנן להאי רפואה הרי לא היה מזהר ללמוד לאחרים, ולכן חיילא שבעתו, וממילא לאחר שידע הרפואה היה אסור לעבור על שבעתו ולגלותה, שהרי השבעה כבר חיילא קודם שהיה מחויב במילה, - ודברים אלו הינם חידוש גדול, דלפ"ו נמנא דאם נשבע אדם שלא יקבע מזהר בביתו קודם שבה הבית או שלא יפריש ראשית הגז קודם שקנה וגזו ללאט, דתהא חיילא שבעתו כיון ששבעה שנשבע עדיין לא נתחייב במילה, [ונגזר לומר דשלא לאכול מזה לא חיילא שבעתו דמחויב ועומד כהאי מזה כשיגיע זמנה], וצריך בירור אם באמת יאלו כן הדברים מפי הגריש"א שליט"א, כי ידוע דבריהם שהם מפי השמועה הרבה מהם לא הובנו כראוי.

המקור

למסור נפשו למיתה, ויעוין בש"ך ציו"ד סימן רל"ט ס"ק י"א דבמקום סכנה מותר להשבע לשקר גם כשיש בזה חלול ה'.

(יד) ודברא דבמעשה ר' יוחנן ליכא היתרא משום פקו"נ ללמד הרפואה לאחרים שהרי אין כאן חולה בפנינו, ולימוד רפואה לצורך שאם יהא חולה שנוכל לרפאותו לא חשיב פקו"נ, וכדכתב בנודע ביהודה יו"ד ח"ב סימן ר"י לענין נחוחי מחים דרך ביש קמן חולה שנזרך לכך שרינן אצל לצורך לימוד רפואה מיתקן, והגם דהחזו"א באהלות פרק כ"ב אות ל"ב כתב דכל שהמחלה מצייה חשיבא כפקו"נ לפנינו, מ"מ יתכן דהאי מחלה דלפדינא לא חשיבא מצייה, ועוד דכל מי שיחלה יכול לילך להאיא מטרונותא לרפאותו, וגם אפשר שאם היו נותנים לה ממון רב הייתה מסכימה ללמדה לאחרים, וכן יתכן שיטען עוד רופאים ורפואות להאי מחלה וכדאמרין בגמרא בההוא טיעא, ולכן לא היה במעשה דר' יוחנן שלימדה בני מדרשא היתרא דפקו"נ.

(טו) ובעיקר דברי החזו"א דבמקום שיש חלול ה' דיהרג ואל יעבור, נראה שיש בזה חילוקי דינים, דיעוין ביומא פו"א דקאמר ר' יוחנן דאם ילך ד"א בלא תורה ובלא תפילין הוה חלול ה' [ועיי"ש בגמרא עוד כמה ענינים כיוצא בזה], ומסתברא שאם יהיה בזה משום פקו"נ, הגם שאחרים אין יודעים שיש כאן פקו"נ, דלא נימא דיהרג ואל יעבור, ודברי החזו"א אמורים בחלול השם רבתי שיציא לידי "ביטול השבח", וקשה ליתן בזה גדרים

המקור

קבועים אימתי נכנס הדבר בגדר חלול ה', ולכן הוסיף שם החזו"א "וגם זה צריך שיקול דעת", - ובמעשה דר' יוחנן דנשבע לנכריה אם היה בדבר משום פקו"נ הוה שייכא בזה היתרא דפקו"נ, ולא היה אכפת לן בחלול ה' דחד נכריה, וביאור הסוגיא ציומא הוא כדאמרן לעיל.⁽³⁹⁾

(טז) שו"ר בספר חסידים (ברלין) אות תחתשע"ז שעמד במעשה דגונת ב"ק פ"א, דהיה אסור לגדל לחסיד עו לצורך רפואתו הגם שהיה זה משום פקו"נ, וז"ל: "אכל מעשה דעו אחי לידי חלול ה' שיאמרו שמואל לרעות בהמה דקה בארץ ישראל, וחוליו אינו ניכר, שמי ששומע קול העו בצינו חושב שהוא אינו חושש בדברי חכמים וזהו חלול ה', ואמרין בסוף מסכת יומא היכי דמי חלול ה' כגון אם היה הולך ד"א בלא תורה ותפילין" עכ"ל, וזה יסוד גדול דפקו"נ אינו דוחה אפילו איסורא דרבנן במקום שיהא חלול ה', וא"ש היטב משנ"ת לעיל במעשה דבר קמלא דכיון דיאמרו בעלי מומין קריבין לגבי מוצא נמצא שיש בזה חלול השם שלא חששו רבנן לאיסורא דבעל מוס, - ומשמע בספר חסידים בזה דקאמר רבי יוחנן דאי אזילנא ד"א בלא תורה ותפילין הוה חלול ה', דגם במקום פקו"נ לא הוה שרינן, אמנם יעוין להלן בסוף סימן ל"ד שציארנו לדברי הספר חסידים באופן אחר, וליכא ראייה דחייבים למסור הגפס כגון דא. [ויעוין בהשמטות שנדפסו לאחר סימן פ"ב משנ"ת עוד בזה].

סימן כד

בדברי הרבינו יונה שחייב למסור עצמו לסכנה ולא להחניף לרשע

הגמ' אמרין דכל המחניף לחבירו נופל בגיהנום, וכחצו תוס' דמייירי שלא במקום סכנה אצל במקום סכנה הכל מותר, דהא בנדרים דף כב"א אמר עולא לאחד שרצח נפש, שעשה כהוגן משום שירא היה שמא ירצח גם אותו, הרי דמותר להחניף לרשע במקום סכנה, ויעוין במג"א או"ח סימן קנ"ו שהביא להאי תוס', וזיין לדבריו בגליון הש"ס, [וקא"ע מ"ט הוצרכו תוס' ראייה לדבר זה דשרינן חנופה במקום סכנה, והרי הלכה ידועה דפקו"נ דוחה

(א) תנן בסוטה מא"א דאגריפס המלך עמד וקרא בפרשת הקהל, וכשהגיע ללא חוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות [שהוא פסול למלכות] אמרו לו רבנן אל תחירא אחינו אחת, ואמרין שם צבירייתא דבאותה שעה נתחייבו כליה על שהחניפו לו לאגריפס הרשע, - ובפשוטו צריך לומר שלא היה במעשה דאגריפס חשש דפקו"נ דלא ודאי שהיה מותר וגם היו חייבים להחניף לו שהרי פקו"נ דוחה לכל התורה, ושם בהמשך

(39) ובעיקר דברי החזו"א דכל עבירות שבתורה במקום דעי"ז יתהיה חלול ה' דיהרג ואל יעבור, - אמרנו להביא כאן לדברי החזו"א מפי השמועה שהובאו בפאר הדור ח"ג עמוד קפ"ה: מצינו בסנהדרין דף ק"א, שביקש דוד לעבוד ע"ז לכל יתחלל שם שמים כאשר יתרגו בנו אנשלים, [ופירש"י שיהיו בני ישראל מחרעמין על מדותיו של הקב"ה היאך חסיד שמתו נענש כ"כ שהרגו בנו], הרי דמותר אפילו לעבוד ע"ז כדי שלא יהא חלול ה', עוד מצינו כן לענין גילוי עריות שמסרה אסתר עצמה לאחשורוש כדי להציל את כלל ישראל, והגם דנגלוי עריות בקום ועשה הדין דיהרג ואל יעבור, מ"מ אם כל ישראל יתרגו הוה חלול ה' שאומתו ונניו של הקב"ה נהרגו כולם, ומותר לעבוד נגלוי עריות למנוע חלול ה', עוד מצינו כיוצא בזה לענין שפיכות דמים בימות עט"א, שהרגו ישראל לבני שאול הגם דלא היו חייבים מיתה, משום דמוטע חשקך אות אחת כחורה ולא יתחלל שם שמים כפרהסיא [על הריגת הגבוענים], וא"כ כ"ש שאין להחיר שום איסור שבתורה משום פקו"נ במקום שיהא עי"ז חלול ה'.